

SILVIA CIUBOTARU LA 60 DE ANI

Ioana REPCIUC

Doamna cercet. pr. dr. Silvia Ciubotaru face parte din categoria restrânsă a persoanelor dăruite cu o adâncă discreție, un simț al privirii înțelegătoare și al priceperii dincolo de cuvinte. Am cunoscut-o, mai întâi, ca simplu cititor al remarcabilei sale monografii asupra nunții moldovenești. M-a încântat nu numai bogăția documentării și analiza fină a detaliilor acestui impresionant ceremonial tradițional, ci și vivacitatea, rar întâlnită într-un discurs științific, a scriiturii Domniei Sale. Urmărindu-i virtuozitatea stilistică și amplitudinea neforțată a întâlnirii semnificațiilor etnologice cu cele general-culturale, o priveam prin prisma unui timp inițial, al desfășurării, al curiozității întru cunoaștere. Mai târziu am descoperit și celălalt timp, al personalității cercetătoarei, care pare să-și conserve, dintr-o modestie uneori greu de înțeles, întreaga energie afectivă și intelectuală, pasiunea și dinamismul, în folosul acelei primordialități a scrisului despre oameni, orientat spre chintesența temelor abordate.

Debutează în activitatea de cercetare științifică chiar înainte de a fi fost încadrată (în anul 1971) la *Departamentul de Etnografie și Folclor* al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din cadrul Academiei Române, filiala Iași, și anume încă din timpul studiilor universitare, la Facultatea de Litere, când participă la anchetele de teren în satele din Moldova, inițiate în perioada vacanțelor studentești. O cercetare intensivă asupra culturii populare din comuna ieșeană Vânătorii va inspira primul său articol de specialitate, apărut în 1970 (*Repertoriul teatrului folcloric din comuna Vânătorii*), și se va

materializa, un an mai târziu, într-o consistentă monografie folclorică, realizată în colaborare cu profesorul Ion H. Ciubotaru.

Putem spune că doamna Silvia Ciubotaru împlinește circa 40 de ani de cercetare a culturii noastre etno-folclorice, ani pe care i-a dedicat în special constituirii Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, adunării, începând din anul 1974, a materialelor din peste 80 de localități din spațiul moldovenesc, activitate dublată apoi de realizarea unor antologii de texte, și de sinteze sau comentarii temeinice pe baza acestora. Mi-a vorbit adesea cu seninătate și recunoștință despre anii de „teren”, despre profunzimea spirituală a acelor femei simple care și-au spus descântecul sau poveștile în prezența ei caldă, încurajatoare. Mi-a demonstrat astfel câtă nevoie este să investești admirație pentru acest etern suflet rural pe care-l cercetezi, să ai deplina conștiință a intrării nemijlocite în sacralitatea unei locuințe țărănești.

De-a lungul acestor ani de existență în preajma culturii noastre tradiționale, îndreptarea spre ascultarea empatică a interlocutorilor din lumea satelor și lectura atentă a bibliografiei de specialitate i-au oferit siguranța cunoașterii profunde a realităților etnoculturale, precum și a metodelor de cercetare specifice domeniului. De aici orizontul larg pe care-l acoperă lucrările Domniei Sale și varietatea abordărilor etnologice a strigăturilor, basmelor, descântecelor, doinelor sau elementelor de artă populară și de comportament ritualic.

Traseul științific parcurs de doamna Silvia Ciubotaru mărturisește inițierea continuă în subdomeniile cercetării etnologice. De pildă, cunoașterea strigăturilor, specie folclorică cu care s-a întâlnit inițial în contextul real al performării lor, în satele Moldovei, o demonstrează în studiul *Repere ale satirei în lirica populară*¹ și apoi în ampla monografie *Strigături din Moldova*, publicată, în anul 1984, în cunoscuta serie a „Caietelor Arhivei de Folclor”. Așa cum observa folcloristul clujean Nicolae Bot, analizând validitatea științifică a acestui volum, „studierea textului și a contextelor de performare conduce la constatări pertinente, unele corectând afirmații mai vechi, considerate în bibliografia de specialitate adevăruri de necontestat”²; autoarea restabilește adevărul unor date etnologice în privința acestei specii folclorice, cum ar fi vechimea strigăturilor românești, relația

---

¹ Publicat în „Anuar de lingvistică și istorie literară” (ALIL), tom. XXV, Iași, 1976, p. 143-147.

² N. Bot, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, vol. IV-VII, în „Anuarul de Folclor” (AF), V-VI, Cluj-Napoca, 1987, p. 435.

ancestrală a acestora cu dansul și cântecul de joc, genealogia unor metafore legate fie de existența cotidiană, fie de un substrat magic-ritual, pledând pentru reconsiderarea vastului repertoriu expresiv al strigăturilor satirice, de joc, de nuntă sau liric-sentimentale, și apreciind vitalitatea strigăturii moldovenești. Impresionează reflecțiile pertinente asupra unei adevărate estetici a urâtului și analiza modalităților de realizare a comicului, paginile despre strigătura satirică, susținută compozițional de „contrastul bergsonian dintre viu și mecanic, dintre viață și formalism”³.

Înzestrată cu un fin simț artistic, probat de pasiunea constantă pentru artele culte, dar pe care a știut să o reinvestească admirabil în cercetarea „artei primitive” (cum o numește antropologul Franz Boas), doamna Silvia Ciubotaru a dat analize de poetică a textelor folclorice, care însoțesc acel stil melodic arhaic din ținutul Rădăuților, (*Bătrâneasca*), publicate în primul volum al „Caietelor Arhivei de Folclor”⁴, studiu în care subliniază valoarea expresivă a acestor texte, specializate din perspectiva melodicității, dar ale căror versuri se integrează perfect unui vast areal folcloric românesc. Ornamentica și cromatica specifice artei textilelor din casele țăranilor moldoveni, au fost cercetate în două volume realizate în colaborare, unul în 1982, dedicat zonei Botoșanilor⁵, spațiu natal al Domniei Sale, urmat de al doilea, în anul 1988, ce cuprinde un număr impresionant de planșe alb-negru și color, majoritatea inedite. Volumul este precedat de o analiză a funcțiilor utilitare, magice și estetice ale acestor obiecte rituale, nelipsite în riturile de trecere („poduri”), și de o tipologie detaliată a ornamentelor⁶.

Privirea specialistului îndreptată spre motivele arhaice de pe *mâniștergurile* costumului nupțial sau oferite nuntașilor⁷ se va face simțită imediat, în lucrări dedicate ansamblului ritual și spectacular al nunții tradiționale, cercetare aprofundată care va deveni o elogiată

---

³ Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova. Cercetare monografică*. Cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, în „Caietele Arhivei de Folclor” (CAF), IV, Iași, 1984, p. XXV.

⁴ Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *Bătrâneasca. Doine, bocete, cântece și jocuri din ținutul Rădăuților* (Cercetare monografică), în CAF, I, 1979.

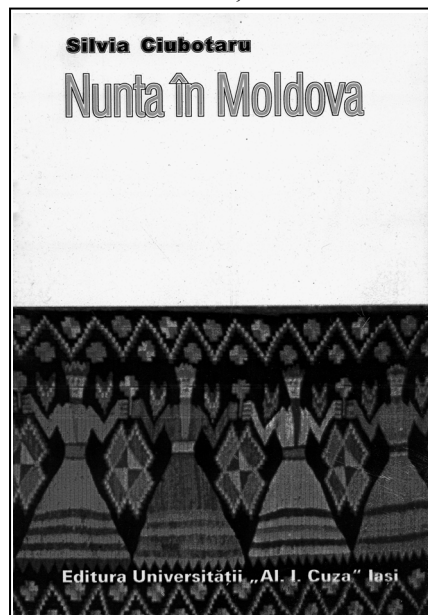
⁵ Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor (Cusături, țesături)*, Botoșani, CJCP, 1982.

⁶ Silvia Ciubotaru, Ion H. Ciubotaru, *Ornamente populare tradiționale din Moldova (Cusături, țesături)*, în CAF, VII, 1988.

⁷ Silvia Ciubotaru, *Semnificații ale „podurilor” în cultura populară*, în ALIL, tom. XXXII, 1988.

lucrare de doctorat, susținută în 1995 la Universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, sub conducerea profesorului Dumitru Pop. Este perioada în care doamna Silvia Ciubotaru se va împărți între valorificarea amplului volum de documente etno-folclorice din Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei ce vizau ceremonialul nupțial și cercetarea altor componente ale universului civilizației tradiționale. Ea abordează cu același simț estetic desăvârșit, chiar dacă la o scară mai restrânsă, și un alt domeniu al creației populare, acela al artei ceramice. Preocuparea pentru artele primitive sau de inspirație rustică va face loc, treptat, unei estetici situate undeva la confluența dintre cult și popular, circumscrise *artei naive*⁸.

Studierea atentă a ritualurilor de nuntă se va concretiza curând în articole și studii închinare acestui complex ceremonial, ce mărturisesc atenția deosebită a etnologului pentru realizarea unei

hermeneutici arheologice, în scopul relevării substraturilor și suprastraturilor culturale care au dus la configurarea acestui nucleu. Cercetarea unor practici străvechi și obiecte rituale ale căror semnificații originare erau mai puțin cunoscute („mirii de mai”, „topografia” nupțială, „substituirea miresei”, „calul de ginere”, „mireasa urâtă”, „paharul dulce”) vor fi integrate în lucrarea monografică *Nunta în Moldova*, publicată în anul 2000 la Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași, despre care profesorul și etnologul Ion Șeuleanu, el însuși un bun cunoscător al folclorului nupțial,

afirma: „Studiul depășește oricum descripția pur etnografică, împingând analiza înspre alte paliere, ale etnologului și antropologului...”⁹. Foarte documentat și definitiv pentru o cunoaștere aprofundată a nunții tradiționale în spațiul românesc este

⁸ Eadem, *Arta naivă: un țărnam pentru sufletele curate*, în „Revista română”, Iași, anul V, 1-2, 1999, p. 14-15; și alte studii sau comentarii asupra picturii naive.

⁹ Ion Șeuleanu, *Nunta în Moldova*, în revista „Steaua”, Cluj-Napoca, anul LI, nr. IV, 2000, p. 56.

capitolul despre un vechi obicei nupțial paleobalcanic, și anume „căzutul pe vatră”; autoarea se raportează constant la analiza de excepție a profesorului Petru Caraman¹⁰, cel care arătase nu doar arhaicitatea ritului desprins din vechiul drept cutumiar, ci și legăturile cu mitologia focului ori cu divinitățile vetrei domestice, ajungând până la reminiscentele lingvistice ale obiceiului, căci „în lumea creațiilor folclorice, semantica rituală se ascunde în adâncul celor mai inocente figuri de stil”¹¹. Cunoștințele doamnei Silvia Ciubotaru despre spectacolul marital îi vor oferi prilejul unei abordări etno-folclorice a unui motiv epic popular prezent în întregul folclor european. Lucrarea privitoare la sensurile profunde ale *poveștii Cenușăresei*, prin relația cu obiceiul nupțial al „încercării pantofului” și rolul apotropaic al acestui obiect aparent comun¹², este o demonstrație a erudiției comparatiste a autoarei.

Urmărind întreaga pleiadă a manifestărilor lumii tradiționale, doamna Silvia Ciubotaru a investigat inclusiv obiceiurile agrare¹³ și bogăția riturilor vegetaționale din spațiul moldovenesc. Transferul ansamblului de obiceiuri agrare din sfera rituală în cea socială este identificat de autoare într-o secvență din ciclul snoavelor cu Păcală, unde apare obiceiul *trasului la apă*, relaționat cu *alegerea plugarului* sau a *vătavului de ceată*¹⁴.

Într-un studiu din 1987, Domnia Sa relevă legăturile dintre ocupația arhaică a torsului și modurile valorizării universului și existenței umane în termenii vieții vegetale, ciclul cosmic fiind conceput de către imaginația tradițională sub forma unei repetări infinite a „firului vieții”, păzit de *torcătoarele* mitice, personaje constante în folclorul nostru ritual. Vasta cercetare a semnificațiilor magice ale acestui obicei oferă cadrul necesar unor judicioase analogii: „Forma furcilor reproduce un simulacru dendrolatric, apropiat de caduceu, dar și de stâlpii de tipul

---

¹⁰ Petru Caraman, *Une ancienne coutume du mariage. Étude d'ethnographie du sud-est européen*, în volumul *Studii de folclor*, II. Ediție îngrijită de Viorica Săvulescu. Studiu introductiv și tabel cronologic de Jordan Datcu, București, Editura Minerva, 1988, p. 90-176.

¹¹ Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova. Cercetare monografică*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2000, p. 83.

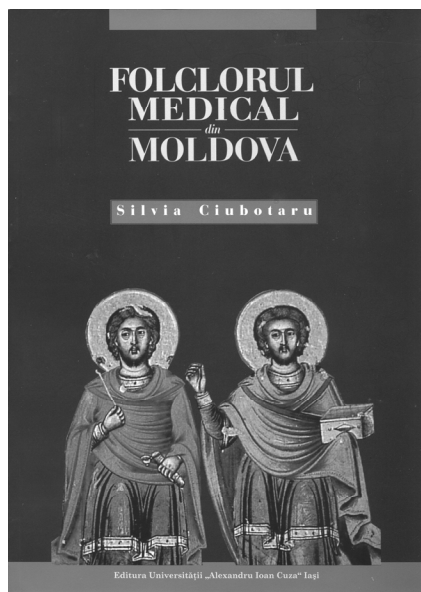
¹² Eadem, *Pantoful Cenușăresei*, în **ALIL**, tom. XXXIX-XLI, 1999-2000, p. 189-201.

¹³ Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri agrare – o dominantă a culturii populare din Moldova*, în **ALIL**, tom. XXIX, 1983.

¹⁴ Silvia Ciubotaru, *Election de maire – Alegere de primar*, în „Anuarul Arhivei de Folclor” (**AAF**), XV-XVII, Cluj-Napoca, Editura Academiei, 1994-1996.

substitutelor antropomorfe”¹⁵. Apoi, interesul autoarei pentru cultul dendrolatric a prilejuit, în anul 1991, o analiză a legăturii organice dintre lirica eminesciană și folclor¹⁶ și, de curând, un studiu cuprinzător asupra implicațiilor rituale ale *scrânciobului*¹⁷, ce reunește domeniul etnografic cu folclorul și chiar cu literatura cultă, iar originile minoice ale *Aioarei* explică sensurile dendrolatrice și premaritale ale *leagănelului la Sfântul Gheorghe*.

Demonstrând o rară capacitate de selecție și ordonare a datelor aparținând unui complex domeniu, cum este cel al etnomedicinei, doamna cercet. Silvia Ciubotaru a alcătuit o tipologie și un corpus de texte a folclorului medical moldovenesc, lucrare publicată în anul 2005. Volumul este deschis de un studiu amplu asupra magiei populare,

românești și universale, din cadrul căruia remarcăm consistența paginilor despre actele magice, un discurs în care autoarea subliniază relevanța etnoiatică a unor rituri arhaice, cum ar fi cele care folosesc energia ocultă a *pietrelor fulgerate*, precum și cele legate de magia homeostatică a *datului în cuptor*, a *vândutului pe fereastră* sau a trecerii pe sub *poduri de pământ*, gesturi sacre ce vizează renașterea. Cercetarea științifică a acestor realități etnoculturale în contemporaneitate face loc unei pasionate pledoarii pentru admiterea vitalității lor: „Este limpede că în ipostazele sale contemporane, după

atâtea prefaceri și degradări la care a fost supusă de-a lungul timpului, gândirea magică rămâne la fel de fascinantă”¹⁸. De fapt, reușita editorială a doamnei Silvia Ciubotaru este o probă în sine a acestei

¹⁵ Eadem, *Implicații arhaice ale torsului*, în *AF*, Cluj-Napoca, 1987, p. 272.

¹⁶ Eadem, *Motive dendrolatrice în lirica eminesciană*, în revista „Dor”, I, 1, Sighetul Marmației, 1991, p. 3.

¹⁷ Eadem, *Scrânciobul și implicațiile sale rituale*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei” (*AMEM*), VI, Iași, 2006, p. 147-175.

¹⁸ Eadem, *Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 85.

supraviețuirii, precum și a importanței empirice și funcționale a vechilor științe populare, așa cum remarcă profesorul Constantin Romanescu: „Rostul semnificativ al importante cărți publicate de doamna Silvia Ciubotaru tocmai acesta este, de a profila pentru prezent și pentru viitor idei și ipoteze”¹⁹. Interesul constant al autoarei pentru acest domeniu este evident și în studii anterioare, cum sunt cele publicate în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, asupra cultului *mătrăgunei* („agent afrodisiac, apotropaion, talisman, mediu oracular”²⁰) sau a agenților terapeutici din folclorul medical moldovenesc („rolul femeilor în riturile medicinale – cu rădăcini străvechi în simbolismul matern”²¹), dar și într-o cercetare ulterioară, în care rolul etnoiatric al sfinților anarghiri, Cosma și Damian este analizat în legătură cu mitologia și folclorul *gemenilor*²².

Ani de-a rândul a desfășurat o rodnică activitate de colaborare la Radio Iași, prezentând emisiuni de specialitate, în care erau comentate valorile perene ale civilizației populare tradiționale românești, precum și unele teme sau motive folclorice de largă circulație europeană. De asemenea, a redactat numeroase note și comentarii etnologice în cotidienele ieșene, participând astfel la menținerea valorilor tradiționale în conștiința publică.

Astăzi, când „meseria” de antropolog este din ce în ce mai supusă interogațiilor asupra ponderii obiectivității excesive în transpunerea brută a realității „terenului” și a demersului etnologic cu nuanțe eseistice, ficționale, scriitura doamnei Silvia Ciubotaru este un exemplu al îmbinării armonioase dintre cunoașterea etnografică și sinteza etnoculturală, al coexistenței științei cu stilul.

---

¹⁹ Constantin Romanescu, *Folclorul medical*, în „Ziarul de Iași”, 2006, nr. 100.

²⁰ Silvia Ciubotaru, *Cultul mătrăgunei în Moldova*, în **AMEM**, III, Iași, 2003, p. 144.

²¹ Eadem, *Agenții terapeutici în folclorul medical din Moldova*, în **AMEM**, IV, Iași, 2004, p. 167.

²² Eadem, *Gemenii în mitologie și folclor*, în **ALIL**, tom. XLIV-XLVI, 2004-2006, p. 171-178.

Résumé

Cette étude représente un parcours des contributions que Silvia Ciubotaru a amenées dans le domaine de l'ethnologie et du folklore. L'auteur a bien mis d'accord la documentation profonde et l'approche de diverses sources d'information avec la subtilité dans le traitement des noces traditionnelles et du folklore médical de la Moldavie, du récit merveilleux et des chants populaires, et même dans l'analyse des tissus d'intérieur ou dans celle de la peinture naïve. Madame Silvia Ciubotaru a démontré la compréhension de ces multiples points de manifestation de la créativité et de la finesse de l'esprit archaïque roumain dans de nombreux articles, études, monographies rédigés le long d'une carrière méritueuse.